

III.502.7.2017.JA

**Pan Paweł Wdówik
Pełnomocnik Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych**

e-PUAP

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z kierowanymi do Rzecznika Praw Obywatelskich skargami dotyczącymi braku systemowych rozwiązań odnośnie zakresu oraz form wsparcia w środowisku otwartym rodziców z niepełnosprawnością, którzy ze względu na specyfikę swej niepełnosprawności napotykać na poważne bariery w wykonywaniu funkcji rodzicielskich pragnę wskazać, iż sygnalizowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich już w 2017 r.¹ problemy w tym obszarze, nadal pozostają nierozwiązane. Przedstawione w odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika wyjaśnienia Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Pana Krzysztofa Michałkiewicza w piśmie z dnia 29 grudnia 2017 r.² wskazywały, iż zostały podjęte działania zmierzające do zbadania problematyki niepełnosprawności w pieczy zastępczej i adopcji, a polityka rodzinna w swych założeniach nie pomija osób z niepełnosprawnością i tworzone są nowe rozwiązania wychodzące naprzeciw realnym problemom tych osób.

Pewną nadzieję na poprawę sytuacji rodziców z niepełnosprawnością dawały prowadzone działania legislacyjne. Tak się jednak nie stało, gdyż prace nad rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (druk Nr 3023), który m.in. wzmacniał instytucję rodzin wspierających, nie zostały sfinalizowane w związku z upływem kadencji Sejmu RP.

W związku z powyższym wydaje się koniecznością ponowne zwrócenie uwagi na istotę wystąpienia z dnia 23 października 2017 r.

---

¹ pismo z dnia 23 października 2017 r. skierowane do Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych

² Nr BON.II.071.2.2017.GS

Systemowe braki w obszarze wsparcia w środowisku otwartym rodziców z niepełnosprawnością, którzy ze względu na specyfikę swej niepełnosprawności napotykają na poważne bariery w wykonywaniu funkcji rodzicielskich obrazuje jedna ze spraw podjęta przez Rzecznika. Dotyczy ona Pani Joanny, osoby z dużym stopniem niepełnosprawności (czterokończynowe porażenie mózgowie, niedowład spastyczny) mamy małego dziecka. Sytuacja dziecka stała się przedmiotem postępowania opiekuńczego o ograniczenie władzy rodzicielskiej z uwagi na fakt, iż stopień niepełnosprawności matki uniemożliwia sprawowanie samodzielnie opieki nad dzieckiem, a nie ma ona oparcia ani w rodzinie, ani innych osobach bliskich, które mogłyby wesprzeć ją w opiece nad córką.

W wyniku zaangażowania samorządu lokalnego i jednostek pomocy społecznej, dziecko wraz z matką przebywało przez kilka miesięcy w ośrodku rehabilitacyjnym, a potem rodzina zamieszkała w wyremontowanym i dostosowanym do potrzeb osoby z niepełnosprawnościami mieszkaniu. Rodzina została także objęta pomocą kilku opiekunek, które całodobowo przebywały wraz z matką i dzieckiem w mieszkaniu. W systemie ciągłym z wyłączeniem czasu, kiedy, dziecko przebywa w żłobku tj. w dni robocze od 7.00 do 16.00 wsparcia rodzinie udzielały trzy opiekunki, natomiast jedna jest zatrudniana dodatkowo w celu udzielania pomocy w czasie choroby dziecka lub opiekunek. Do obowiązków opiekunek należało wykonywanie czynności polegających na wsparciu matki w czynnościach opiekuńczo-pielęgnacyjnych przy dziecku oraz w niektórych pracach domowych i pielęgnacyjnych wymagających pomocy drugiej osoby. Wsparcie obejmowało w szczególności asystę i pomoc przy ubieraniu, karmieniu, kąpaniu i ułożeniu dziecka do snu oraz uczestniczeniu w spacerach z dzieckiem i podczas wizyt dziecka u lekarza. Ponadto matka w celu kształtowania prawidłowych wzorców wychowawczych oraz podnoszenia kompetencji rodzicielskich została objęta wsparciem asystenta rodziny, pracownika socjalnego i psychologa. Wdrożone nowatorskie i eksperymentalne rozwiązanie pozwoliło na pozostanie dziecka pod opieką mamy.

Jednakże realizowanie wsparcia w takiej formule napotkało na szereg problemów w wymiarze systemowym jak i finansowym, których waga i zakres przekraczały możliwości rozwiązania na poziomie lokalnym. Wynikało to przede wszystkim z kompleksowości i wielowymiarowości świadczonej pomocy: wsparcie we wszystkich czynnościach samoobsługowych, prowadzenie gospodarstwa domowego, z jednoczesnym zabezpieczeniem działań opiekuńczych oraz wychowawczych wobec dziecka, a także braku regulacji prawnych zarówno co do wymagań i kwalifikacji opiekunek, jak i zasad sprawowania opieki. Pojawiły się również wątpliwości, czy zorganizowane w taki sposób wsparcie zabezpieczy w pełni pomoc we właściwym funkcjonowaniu rodziny, w tym właściwy rozwój emocjonalny dziecka.

Ostatecznie oferowany system wsparcia w postaci objęcia matki i dziecka usługami świadczonymi przez liczne opiekunki okazał się niezadowalający i niewłaściwy z punktu widzenia dobra dziecka, co potwierdziły opinie biegłych wydawanych w postępowaniu opiekuńczym. Świadczone w ten sposób pomoc nie jest aktualnie realizowana.

Sytuacja rodziny uległa czasowej poprawie, gdy matka dziecka pozostawała w związku małżeńskim i mogła liczyć na pomoc męża w opiece nad dzieckiem. Aktualnie stan ten uległ zaburzeniu, gdyż małżeństwo jest w trakcie rozwodu, a brak dalszego wsparcia ze strony męża w zakresie pomocy nad dzieckiem spowoduje konieczność umieszczenia małoletniej w pieczy zastępczej.

W kwietniu 2020 r. Sąd Opiekuńczy zwrócił się do miejskiego ośrodka pomocy społecznej o wdrożenie dla matki i dziecka skoordynowanych usług wsparcia na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej i ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Sąd wystąpił także do Rzecznika Praw Obywatelskich z prośbą o wskazanie formy pomocy dla niepełnosprawnej matki z córką oraz udzielenie pomocy w poszukiwaniu na terenie kraju rodziny zastępczej, w której mogłaby zostać umieszczona małoletnia, która to rodzina zgodziłaby się także przyjąć do siebie matkę i ją także objąć wsparciem i opieką, bądź specjalistycznego ośrodka lub placówki, w którym niepełnosprawna matka mogłaby zamieszkać wraz z dzieckiem.

Niesienie pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz zabezpieczenie dobra dziecka, to najistotniejsze zadanie szeroko rozumianego systemu opieki. Podstawowe akty prawa międzynarodowego gwarantują prawo dziecka do życia w rodzinie. Rezolucje i Rekomendacje Rady Europy dotyczące opieki nad dziećmi wskazują na potrzebę unikania umieszczania dzieci poza rodziną naturalną poprzez wcześniejsze zapewnienie rodzicom wszelkiej możliwej pomocy. Obowiązek tej pomocy wynika z dyrektyw zawartych przede wszystkim w art. 9 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka, art. 23 ust. 1 i art. 24 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 10 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, art. 16 Europejskiej Karty Społecznej, a także Rezolucji Rady Europy nr (77)33 w sprawie umieszczania dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Prawo dziecka do przebywania z rodzicami, do wychowania się w rodzinie i odpowiadające mu prawa i obowiązki rodziców są wywodzone z art. XVI i XXVI Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Wyniesienie w tych aktach roli rodziny spowodowało uznanie prawa dziecka do życia w rodzinie naturalnej, a powszechne jest dziś uznanie zasady, że: „dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym ...” (preambuła Konwencji o prawach dziecka).

W systemie prawa wewnętrznego art. 71 ust. 1 Konstytucji RP gwarantuje uwzględnienie dobra rodziny w polityce państwa, jak też szczególną pomoc rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej. Z art. 71 ust. 2 Konstytucji RP wynika obowiązek udzielenia szczególnej pomocy matce przed i po urodzeniu dziecka. Tak wyznaczony standard pomocy względem matki z niepełnosprawnością wzmacnia norma art. 69 Konstytucji RP.

Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo być rodzicami. Mają prawo opiekować się swoimi dziećmi, a ich dzieci mają prawo do przebywania w swojej biologicznej rodzinie. Artykuł 23 ust. 2 oraz ust. 4 Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami, sporządzonej w Nowym Jorku 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169) stanowi: „Państwa Strony zagwarantują prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych w zakresie opieki nad dziećmi, kurateli, powiernictwa, adopcji lub podobnych instytucji, jeśli takie instytucje przewiduje ustawodawstwo krajowe; we wszystkich przypadkach nadrzędne będzie dobro dziecka. Państwa Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym odpowiednią pomoc w wykonywaniu obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci (...) Państwa Strony zapewnią, że dziecko nie będzie odłączane od rodziców bez ich zgody, z wyjątkiem sytuacji, kiedy właściwe władze, podlegające kontroli sądowej, postanowią, zgodnie z obowiązującym prawem i procedurami, że takie odłączenie jest konieczne ze względu na najlepszy interes dziecka. W żadnym przypadku nie można odłączać dziecka od rodziców z powodu jego niepełnosprawności lub niepełnosprawności jednego lub obojga rodziców”.

Poszanowanie praw rodziców z niepełnosprawnościami i ich dzieci wymaga wypracowania spójnych systemowo i kompleksowych rozwiązań poprzez stworzenie wyspecjalizowanego systemu wsparcia w celu wyeliminowania barier w wykonywaniu przez rodziców funkcji rodzicielskich.

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627), zwracam się Pana Ministra z uprzejmą prośbą o podjęcie pilnych działań na rzecz wzmocnienia systemu opieki i urzeczywistnienia prawa rodziców z niepełnosprawnością (szczególnie samotnych) do wychowywania dzieci.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/